

DATKI SZÖKÖTT JOBBÁGY KERESÉSE 1685-BEN

Sükösd György, Bethlen Gábor tanácsosa halála előtt három nappal (1631. március 20.) tett végrendeletében az Olt alsórákosi szorosa őrizetére régidóktól rendelt négy faluját, Hévizt, Datkot, Alsórákost és Úrmöst olyan falvaknak nevezi, melyekben „sok esztendőktől fogva az unitaria religio vigealt“. Az alábbiakban Datkról közlünk egy érdekes, szökött jobbágyot kereső tanúvallatást, melynek dátuma 1685. III. 16., s mely a Bethlen család levéltárában P. 56. XC. k. 40. cs. 1. sz. alatt található a M.O.I.-ban.

Olthévízen a Hévízi Mihály községi bíró, Bethlen Sámuel jobbágya házánál végzik Petki Nagy Boldizsár és Szentkirályi Ferenc a tanúk kihallgatását. Bethlen Sámuel és felesége borsai Nagy Borbála, a Bethlen Kata szülei, Datkon is birtokosok, keresik elszökött jobbágyukat, s a tanúknak erre a két kérdésre kellett feleletet adniuk: 1. „Tudod-e, András Deák, kit más névvel Fodor Andrásnak híttak, hogyha Fejér vármegyében Datki eos örökös jobbágyfi löt volna?“ 2. „Tudod-e, ha fiai voltak, kiknek hítták, most is kiknek hívattyák magokat s hol laknak?“

Nyolc tanút hallgatnak ki, kik közül az első hévízi Vayas István kb. 60 éves, özvegy Gillányi Gergelyné, Apafi Annának, a fejedelem testvérének a jobbágya. A következő hét tanú alsórákosi, mind Budai Péter jobbágyai.

Vayas István az első kérdésre így vall: „Tudom, hogy a kérdésben forgó András Deák, ki más névvel Fodor András vala, hogy Fejér vármegyében Datki eos örökös jobbágyfi vala.“ — A másodikra: „Fiait is ismerem, edgyik Miklósvárszékbén 3-rom Székben Bölönben lakik, Pap Istvánnak hívattya magát, az másik Udvarhelyszékben Homorod Almáson Szabo alias Almási János Deák Úr földén lakik, Andrásnak hívják.“

A 2. tanú, Nyiri Péter 57 éves jobbágy az előtte szóló vallomáshoz még azt adja hozzá, hogy a keresett Fodor András „pap lett, engem tanította is“.

Jó György Tamás 50 éves, Huszár János 53 éves és Gáspár János 80 éves úgy vallanak, mint az első, de az utóbbi vallomását megtoldja

ezzel: „még velem edgyütt Datkról ide Héwizre járt a szolgálatra iffiú legény korában, az után Pappá löt“.

Imre András 65, és Gergely János 50 éves semmi különöst nem mond, viszont Fodor János 70 éves újként a következőket vallja: „Az elmúlt nyáron nálam vala András Deákné, eo mondá, s tőle hallottam, hogy edgy fia H. Almáson Szabó alias Almási János Deák Úr keze alatt s földin lakik.“

Ez a vallató levél nem beszél arról, hogy datki Fodor András, aki fiatal legény korában még tette a jobbágyi szolgálatot, milyen körülmények között szökött meg, hol tanult és hol szolgált mint lelkész. De alsórákosi Nyiri Péter vallomása, hogy őt tanította, sejteti, hogy Alsórákoson is szolgált. Egyik fia pedig Pap István néven Bölönben volt unitárius lelkész.

Családtörténeti adatok mellett két unitárius lelkészről tudósít ez a tanúvallató jegyzőkönyv.

Dr. IMREH BARNA

A FIRTOSVÁRALJAI TORONY ÉPÍTÉSÉNEK VERSES KRÓNIKA-TÖREDÉKE AZ 1840-ES ÉVEK ELEJÉRŐL

Régi kéziratos könyveink az elmúlt idők történeti, művelődéstörténeti eseményei iránt érdeklődő kutatóknak a korabeli adatok valóságos kincstárát jelentik. Jellemük szerint különösen a falusi földművesek vagy a körükből valamelyes iskoláztatás révén kiemelkedő „penés emberek“ tolla alól kikerülő kódexszerű naplók, verses krónikák, alkalmi feljegyzések azok, amelyek fokozott figyelmet érdemelnek. Ezek ugyanis az illető helység jelentősebb helytörténeti eseményeinek, a gazdálkodással kapcsolatos termelési és időjárásbeli megfigyeléseknek, természeti vagy más katasztrófák emlékeinek, az ember és állat egészségvédelméért kifejtett megelőző vagy gyógyító népies eljárásoknak, s nem utolsósorban az írók érdeklődési körének — szemléletüket, gondolkodási módjukat tükröző — hűségese dokumentumai.

Egy ilyen gazdag, változatos tartalmú, a XIX. század közepe tájáról származó kódex mentődött meg a pusztulástól a Hargita megyei Firtosváraljából. Írója *Szederjesi Sigmond*, aki az 1840-es évek első felében az ottani unitárius egyházközség gondnoka volt, s aki mint korának latinos műveltségű falusi embere — írásával — széles körű érdeklődésről, gyakorlati érzékről és egyúttal költői vénáról is tanúbizonyságot tesz. Kódexe több — kemény táblába kötött — nyolcadrét nagyságú füzetből áll, amiket 1839-ben „Testét nyugtató idejében“ kezdett „írkálni“. A különböző vegyes tartalmú, régebbi idők írásaiból válogatott másolatok, valamint egyéni feljegyzések közt több egyháztörténeti vonatkozású anyagot is találunk. Ilyenek pl. — többek között — 1839-ből az erdélyi „Unitar a Egyházi Törvényhatósági Kerületek“ leírása, „melyek Nyoltz Esperestség által igazítottak“ az akkor létező vagy megszűnt egyházközségek, valamint iskolák felsorolásával, vagy „Az Új Catolicha Vallás Eredete — és Fő elvei Német honban 1844-ben. Költ ezen tudósítás Kolozsvaron[n] 1846-ban ottani Unitárius pap Kriza János által Balás Mihályhoz [...] csehétfalvi Balás Mihály kérelmére válaszul.“ — Ezek mellett helyi egyháztörténeti leírások, adatok is olvashatók. A kódex e'ején verses krónikában írja le a váraljai templom tornyának építését. Sajnos, az első öt lap kitépődött, s így az építéstörténet első fele — valószínű az előkészületek leírása — hiányzik, de a megmaradt